

A cigánygyermekok oktatásának, nevelésének,
munkára felkészítésének tapasztalatai
és a további feladatok

Megyénkben mintegy 7.200 fő cigánynépesség él, ez a megye lakosságának mintegy 2,3 %-a. A cigányok létszáma a területi változás következtében 1974-hez viszonyítva 14 %-kal emelkedett. Keszthely város és járás cigánylakosságának alacsony aránya miatt, valamint a nem cigánylakoságnál bekövetkezett demográfiai csúcs következtében a cigánylakosság a megye összlakosságához viszonyítva csökkent. /1974-ben 2,7 % volt/

Az óvodáskorú népesség aránya az 1975-76-os tanévben az összóvodáskorúak 5,68 %-a volt, az 1979-80-as tanévben 4,78 %-a, az 1981/82-es tanévben 4,98 %-a. Az óvodában elhelyezett cigánygyermekok száma 490.

Az általános iskolás korú népesség aránya némi csökkenést mutat: az 1975/76-os tanévben az összes általános iskolásnak 5,78 %-a, az 1979/80-as tanévben 6,22 %a és az 1981/82-es tanévben 6,04 %-a cigánygyermek. Jelenleg 2121 cigánytanuló jár általános iskolába. A cigánylakosság beilleszkedése, asszimilálódása folyamatos, de eléggé lassú. A civilizált - szocialista - életforma kialakulásának több tényezője van, de ezek közül is kiemelt jelentőségű az oktatás és a nevelés. Ez a felismerés vezetett bennünk kkor, amikor 1969. őszén kidolgoztunk egy széleskörű programot, amely az iskoláskorú cigánygyermekok feltérképezésére és beiskolázására irányult.

Ennek érdekében a községi tanács, iskola, védőnők bevonásával létrehoztuk a községi operatív bizottságokat. Tevékenységük eredményeként az 1970/71-es tanév elején már minden tankötelesről tudtunk, a beiskolázás 90 % fölé emelkedett.

A következő lépés az általános iskola elvégzésének elérése volt. Az 1970-es adatok szerint a cigánytanulóknak csak 1,7 %-a jutott el a 8. osztályba, 33 %-a az elsőben megrekedt.

A felmérések, a nevelők meghallgatása azt jelezte, hogy a cigánylakosság rendkívül differenciált. Az is kiderült, hogy az iskolai kudarcok leginkább abból fekadnak, hogy a cigánygyermekeknek egy

jelentős része nem tud magyarul, elemi fogalomkincsük hiányos, szokásrendjük primitív.

A differenciált bánásmód hiányában a nagykanizsai járásban - a legkritikusabb helyen - létrehúztuk Csapiban az alsótagozatos cigánygyermek részére a diákotthont.

Továbbra is alapvető feladatnak az iskoláskor előtti képzést tartottuk, amelynek egyik utja az óvoda, a másik az iskolára történő előkészítő tanfolyamok.

Tevékenységünket jelentősen segítette az 1971-ben megalakult Művelődésügyi Bizottság Cigányügyi Albizottsága.

Ezt a munkát inspirálta a céljutalmazási rendszer, amely a pedagógusok számára a cigánytanulókkal való eredményesebb foglalkozást megkülönböztetett módon ismerte el.

Az 1970-től napjainkig megtett, a megkülönböztetett bánásmód, a társadalom összefogása és a zalai pedagógus-társadalom jó hozzáállása alapján eredményeink a következőkben összegezhetők.

1./ Az óvodáskorú cigánygyermek elhelyezése és az iskolaelőkészítés hatékonysága

Megyénkben, a nem szerencsés települési struktúra ellenére is az óvodai elhelyezés, ellátás növekvő tendenciát mutat. Az 1975/76-os tanévben az óvodáskorú népesség 66,9 %-a nyert óvodai elhelyezést, az 1979/80-as tanévben már 83,2 %-a, és az 1981/82-es tanévben 90,52 %-a.

A növekvő szükségletek arra készítették a tanácsokat, a pedagógusokat, hogy szociális és egyéb mutatók alapján differenciáltan kezeljék az óvodai felvételeket. Ezen belül is kiemelt közoktatáspolitikai szempontként a cigánygyermek felvételét. Így az elmúlt 5 évben ha mérsékelten is, de növelték az óvodai iskolaelőkészítésben részesülő cigánygyermek számát, arányát. Az 1975-76-os tanévben 25,64 %-a, az 1979-80-as tanévben 45,7 %-a, és az 1980-81-es tanévben 51 %-a kapott óvodai férőhelyet, az 5 éves korú cigánygyermek egyrésze pedig egyéves iskola előkészítésben részesült.

a./ Az iskolára történő előkészítés hatékonysága:

Az óvodában történő iskolára előkészítés eredményessége - különösen ha 3 éven keresztül valósul meg - sokkal kedvezőbb, mint az egyéves előkészítés. Segíti a közösségbe való beilleszkedést, az alapvető szokások kialakulását, és a felzárkóztatást.

Ott, ahol az óvodai elhelyezés nem volt lehetséges, kiemelt figyelmet fordítottunk az egy éves előkészítőkre.

A cigánygyermek esetében még ott is biztosítottuk az egyéves előkészítő működését, ahol nem volt meg a szükséges létszám: Alsónemesapáti, Pózva, Nagykutas stb.

Ezt a tevékenységet nagyon hatékonyan segítette a pedagógustársadalom meggyőző munkája, és a tanácsok jelentős anyagi támogatása. Az óvodákba felvett gyermekek beilleszkedése, nevelése az óvónőktől megfeszített, türelmes munkát kíván. Akadályozza a felkészítés hatékonyságát a cigánylakosság szemlélete, a foglalkozások rendszertelen látogatása, a bejárás nehézsége és a település-viszonyok.

b./ A beiskolázás helyzete és problémái:

Az általános iskolai beiskolázásuk nem jelent különösebb gondot. A tanköteles cigánytanulók beiskolázása már évek óta közel 100 %-osnak mondható. Évenként egy-két vándor cigánycsalád gyermeke marad ki, akikről csal később szerzett tudomást az iskola, a községi tanács.

Vizsont problémát jelent a cigánytanulók differenciált beiskolázása. Itt kettős mulasztás érzékelhető, egyrészt az Állami Áthelyező Bizottság vizsgálatára való elvitel, másrészt a hozott határozat végrehajtása. Például: a nagykanizsai járásban az 1981/82-es tanévben 19 főt javasoltak vizsgálatra, megjelent 14, ebből otthonmaradt 6 fő.

A beiskolázás közös összefogás eredménye. A tanácsok pontosan nyilvántartják a tanköteles koru gyermekeket, időben felszólítják a szülőket a beiratásra.

Szükség esetén a tanácsok, óvónők, védőnők és a pedagógu-

sok felderítést végeznek. Ezt követően a tanácsok megteszik a szükséges intézkedéseket. Például: 1980-ban 15 alkalommal kellett hivatalosan eljárni.

A cigánygyermek iskolában történő megjelenése - különösen kezdetben - még eléggé rendszertelen. A felvilágosító munka és a pedagógiai eszközök mellett - szükség esetén - a tanácsok törvényes eszközökkel is biztosítják a rendszeres iskolába járást.

2./ Az általános iskolai tanulmányaik eredményessége:

A cigánygyermek tanulását nagyban befolyásolja, akadályozza a szülők szemlélete, az otthoni szociális helyzet, nyelvi nehézség, túlkorosság, bejárás stb. A pedagógustársadalom a szűkebb társadalmi környezettel együtt - tanács, szülők, egészségügyi dolgozók - megkülönböztetett módon foglalkoznak az iskolába beiratkozott cigánygyermekkel. Rendszeres családlátogatással, kerrepetálással, pótló foglalkozások segítségével, amelynek mintegy 70-75 %-a cigány, segítik a cigánygyermek tanulását. Ezen kívül cigányosztályok létrehozásával: az 1981/82-es tanévben 13 homogén osztályt szerveztek. Természetesen a tanórai differenciált bánásmód képezi alapját a cigánygyermek felzárkóztatásának.

Biztosítják a bejáró és a helybenlakó cigánygyermek részére a napközit vagy menzai ellátást. 1975-ben a cigánytanulók 34,33 %-a az 1980/81-es tanévben 44,6 %-a részesült napközis ellátásban. A napközi anyagi fedezetét a cigánycsaládok egy jelentős része nem is vállalja.

A napközis ellátás 45 %-a ingyenes, 27 %-a jelképes összeget fizet, csak a fennmaradó arány térítése teljes. A helyi tanácsok biztosítják a szükséges fedezetet.

a./ A lemorzsolódás aránya:

A fokozott odafigyelés, sokrétű pedagógiai munka ellenére a lemorzsolódás aránya elég magas. A beiskolázott cigánytanulók mintegy 20 %-a végzi el a 8. osztályt 14 éves életkorig, 27 %-a 16 éves korig. Ez az arány Nagyrécsén,

Zalakomárban, Zalalövön sokkal kedvezőbb. Ezt nagyban befolyásolja a cigánylakosság differenciáltsága: putrilakók, köszörüs, zenész stb.

Rendkívül magas a túlkorosok aránya. Ennek az okát abban látjuk, hogy fejletlenség, vagy egyéb tényezők miatt a cigánygyermek egy-két évvel később kezdik meg tanulmányaikat.

Az 1975/76-os tanévben a cigánygyermek 50,1 %-a, az 1979/80-as tanévben 47,68 %-a és az 1981/82-es tanévben 41,69 %-a 1-2-3 vagy több évvel túlkorosán kezdte meg tanulmányait.

A felmentések - megyei szigorítás - csökkentek. Viszont jelentős az évenkénti lemorzsolódás aránya, annak ellenére, hogy javulás tapasztalható. Például: az 1973-74-es tanévben a cigánytanulóknak 33 %-a osztályt ismételt, vagy mulasztás miatt osztályzatlan maradt, ez az arány az 1980/81-es tanévben 22,81 %-ra csökkent. Az 1981/82-es tanévben az osztályismétlők aránya 19,09 %.

b./ Veszélyeztetettség és gyógypedagógia:

Jelentős a gyógypedagógia alanyok aránya, A személyiségzavar, a rendszertelen életmódra és a szociális helyzetre vezethető vissza. A cigánytanulók aránya az értelmi fogyatékosok között a megyében 30,3 %-os.

A gyógypedagógiai intézményeink, kiegészítő iskoláink gyermekanyagának jelentős része: 1975-ben 20,12 %-a, 1980-ban 29,9 %-a cigánygyermek volt.

Jelentősen növekedett az állami gondozásba vett cigánygyermek aránya. Az 1975-ben a gyógypedagógiai intézményben tanuló cigánygyermek 41,6 %-a, 1980-ban 46,12 %-a állami gondozott volt.

Ezt még növeli a Balatonberényi Általános Iskolai Nevelőotthonban tanuló gyermekek aránya, ahol az 1979/80-as tanévben a gyermekek 70,83 %-a, a 80/81-es tanévben 91 %-a cigány és állami gondozott volt.

A cigánytanulók felzárkóztatásához jelentősen hozzájárult az intézményekben folyó gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység. A veszélyeztetett körülmények között élő gyermekeknek mintegy

65-70 %-a cigány. A nevelők, a gyermek- ifjúságvédelmi felelősök segítségével környezettanulmányt készítenek a veszélyeztetett tanulók helyzetéről és közösen határozzák meg a tennivalókat. Ezt a tevékenységet segítik a tanácsok és a szülők. Örvendetes, hogy a tanácsok is magukénak érzik ezt a feladatot, szükség esetén adminisztratív intézkedésekkel vagy segélyek adásával segítik a rászorult gyermekeket. Évenként egy-két alkalommal testület elé viszik, elemzik a gyermek- és ifjúságvédelem helyzetét, köztük a cigánylakosság beilleszkedését.

Kiemelést érdemel a nagyradai, a galamboki és a csonkahegyháti tanács ilyen értelmű tevékenysége.

c./ Próbálkozásaink:

Jelentős kezdeményezésként 1973-ban létrehoztuk Csapiban az alsótagozatos diákotthont cigánygyermek részére. Célunk az volt, hogy a problémás családi környezetből kiragadva, diákotthoni keretek között - lehetőleg a legnagyobb hatékonysággal - biztosítsuk a cigánygyermek fejlődését, a többéves hátrány pótlását, és az iskola hatásrendszerének érvényesülését. Az itt végzett tanulók részére Nagyrécsén - diákotthoni keretek között - biztosítjuk a továbbhaladás, fejlődés lehetőségét.

Eredményeink ígéretesek. A tanulók egy-két gyógypedagógiai alany kivételével elvégzik az alsó tagozat 4 osztályát, ugyanakkor 14 éves korig az itt végzett tanulók 32 %-a, 16 éves életkorig 40-45 %-a elvégzi az általános iskola 8 osztályát. Sajnos a diákotthon eléggé kicsi, csak 70-75 tanuló befogadására képes.

A Zala megyei Tanács VB. határozata alapján 1976-ban életbe léptettük a cigánytanulók eredményes felkészítéséért járó céljutalmazási rendszert. Ez a jól átgondolt, elsősorban eredményességhez kötött jutalmazási rendszer is hozzájárult az elért eredményekhez.

Növekedett a családlátogatások száma, csökkent a cigánytanulók iskolai mulasztása, ugyanakkor a felzárkóztatás legkülönbözőbb változatait alkalmazzák a nevelők.

3./ A cigánytanulók munkára nevelése

A sokoldalú személyiségfejlesztésből nehéz kiragadni csak a munkára nevelést. Ugyanakkor fontos, hisz társadalmi szempontból lényeges személyiségvonás a munkához való viszony, az ezzel összefüggő jártasságok és készségek.

Meglepő, hogy a cigánytanulók többsége - a nem éppen pozitív minta ellenére - jól viszonyul a munkához. A kitartásban viszont nem mindig jeleskednek. Rendkívül jelentősnek tartjuk, hogy a munkavégzés alapelemeit, pontosság, kitartás, rendszeresség stb. a nevelőmunka egész rendszerében elsajátítják a tanulók.

A tantervi anyag közé ágyazott gyakorlati képzés /mezőgazdasági és műszaki/ jó lehetőséget nyújt a tanulóknak, a manuális és produktív munkához. Tapasztalatunk az, hogy a cigánytanulók többsége a manuális munkát szereti, kezűgyességük fejlett, a munkához való viszonyuk jó.

A probléma ott van, hogy az iskolában szerzett beidegződést, a munkához való viszonyt nagyban feloldja a nem mindig pozitív családi környezet. Ki kell emelni a cigánytanulók közhasznú munkáját, amelyet a különböző tsz-ekben és állami gazdaságban végeztek.

Kiemelést érdemel a Balatonberényi Általános Iskolai nevelőotthonban élő gyermekek munkára nevelése.

A több év óta - kereskedelmi célra - rendszeres, életkorra adaptált munkát végeznek, amelynek értékét névre szólóan takaréka rakják. Jellemző a pontos, precíz munkavégzés, annak szeretete, és igénye. Ezzel a beidegződéssel óhatatlanul gazdagodik a személyiség.

4./ Pályaválasztás, a cigánygyermek elhelyezkedése

A továbbtanulók többsége szakmunkásképzőben és elenyésző hányada középiskolában tanul tovább. 1975-ben szakmunkásképzőben 29, középiskolában 8 cigányszármazású tanuló tanult. Az 1981/82-es tanévben a szakmunkásképzőben 62, gimnáziumban 4, és szakközépiskolában 10 cigánytanuló tanult. A továbbtanulás aránya 28,3 %-os.

Akik nem végeztek el az általános iskola 8 osztályát, illetve

felmentést kaptak, a Gyámügyi és Munkaügyi osztályok segítségével, munkához jutnak. Elsősorban az építőipar, a segéd munkást tömegesen alkalmazó vállalatok foglalkoztatják őket: Husipar, Hűtőház, Egyesült Izzó, Városgazdálkodás stb.

Vidéken az elhelyezkedés nehezebb, mivel főleg mezőgazdasági munka nyújt lehetőséget, így az alacsonyabb szinten élő cigányfiatalok közül sokan vándorolnak, csavarognak.

További feladataink

- 1./ Tovább kell növelni az óvodába járók arányát. Biztosítani kell, hogy valamennyi cigánygyermek iskola előkészítőn vegyen részt. Elő kell segíteni, hogy megfelelően felkészülve kezdjék meg általános iskolai tanulmányaikat.
- 2./ Biztosítani kell, hogy - lehetőleg - tanköteles korban kezdjék meg az általános iskolai tanulmányaikat. Az első osztályban csökkenteni kell a túlkorosok, a tanévvesztők arányát.
Az időben történő beiskolázásukat teljessé kell tenni.
- 3./ Tovább kell növelni a napközi otthonok a cigánygyermek arányát. Javítani kell a nevelés-oktatás eredményességét. Továbbra is kiemelt feladat az alapkészségek kialakítása. A pedagógia minden eszközével segíteni kell az általános iskola elvégzését, a differenciált továbbtanulást.
- 4./ Továbbra is szorgalmazni kell a családi háttér megismerését és az iskola igényeinek megfelelő befolyásolását.
Szükségesnek tartjuk, hogy minden problémás gyerek környezetéről tanulmány készüljön a végrehajtandó feladatokkal együtt.
- 5./ Ki kell alakítani Csapiban a cigány diákotthon működésének és a gyermekek továbbadásának teljes rendszerét. Az eredményesebb felzárkóztatás érdekében létre kell hozni az egy-éves - bentlakásos - intenzív előkészítést a leendő tanköteleskorú gyermekek számára. Szükséges, hogy a zökkenőmen-

tes átmenet érdekében a Csapiban tanuló cigánygyermek már a 4. osztályban kerüljenek át a Nagyrécsesi Általános Iskolába. Figyelemmel kell kísérni a Csapiban, Nagyrécsén végzett gyermekek életének alakulását. Fontosnak tartjuk a cigánydiákok otthon tapasztalatainak összegezését és továbbadását.

6./ A munkára nevelést kiemelt feladatként kell kezelni minden intézményben, ugyanakkor az elemi készségek, szokások kialakítását - a tantervi anyagon felül is - manuálisan biztosítani kell.

Zalaegerszeg, 1981. november 21.

Hederics Vilmos
Hederics Vilmos
osztályvezető-helyettes

1.sz. melléklet

Óvodás korú cigánygyermek óvodai elhelyezése

Város, járás	1975/76-os tanév		1979/80-as tanév		Összes óvodás korú gyermek	Óvodás korú gyermekek	Összes óvodás korú gyermek	Óvodák száma	Állami gondozottak
	Óvodás korú gyermekek	Cigány óvodák helyez.	Óvodás korú gyermekek	Cigány óvodák helyez.					
Zalaegerszeg város	57	11	89	40	89	89	40	-	-
Zalaegerszegi járás	74	1	67	38	67	67	38	-	-
Nagykanizsa város	58	37	99	60	99	99	60	-	-
Nagykanizsai járás	247	30	263	68	263	263	68	-	-
Lenti város-járas	138	49	27	27	27	27	27	-	-
Keszthely város-járas	46	31	62	38	62	62	38	-	-
Általános Iskola és Nevelőotthon, Balatonberény	-	-	43	4	43	43	4	-	-
			65	47	65	65	47	-	-
Összesen:	10.913	159	755	362	755	755	362	40	40
% :	5,68	25,64	4,78	47,95	4,78	4,78	47,95	100	100

2.sz. melléklet

Általános iskolás korú cigánylakosság helyzetének alakulása

Város, járás	1975/76-os tanév				1979/80-as tanév					
	Összes	c i g á n y száma	%	túl- koros	napkö- zis v. menzás	Összes	c i g á n y száma	%	túl- koros	napkö- zis v. menzás
Zalaegerszeg város	5.264	146	2,77	71	110	7.386	216	2,92	102	210
Zalaegerszegi járás	5.308	269	5,06	141	57	4.156	305	7,33	137	153
Nagykanizsa város	4.619	302	6,53	161	79	6.585	326	4,95	143	143
Nagykanizsai járás	6.019	440	7,31	220	120	4.409	551	12,49	240	261
Lenti város- járás	3.560	233	6,54	122	100	1.002	68	6,78	27	65
Keszthely város- járás	2.513	189	7,52	89	84	2.246	131	5,83	67	79
Általános Iskola és Nevelőotthon, Balatonberény	-	-	-	-	-	2.216	69	3,11	34	69
Összesen:	27.283	1.579	5,78	804	550	4.726	237	5,01	121	184
% :	-	-	-	-	-	240	170	70,83	108	170
						32.966	2.073	6,22	979	1.334
									47,68	65,07

2.sz. melléklet

Kisegítő iskoláinkban, nevelőotthonainkban elhelyezett cigánytanulók
/állami gondozottak/ 1975-től-1980-ig

Intézmény	1975/76.t.év		1976/77.t.év		1977/78.t.év		1978/79.t.év		1979/80.t.év	
	Lét- szám	ci- áll. g. g.	Lét- szám	ci- áll. g. g.	Lét- szám	ci- áll. g. g.	Lét- szám	ci- áll. g. g.	Lét- szám	ci- áll. g. g.
Kisegítő Iskola Zalaegerszeg	169	39	176	34	164	32	177	36	190	41
Kisegítő Iskola Nagykanizsa	233	30	218	26	220	20	227	31	252	52
Kisegítő Iskola Keszthely	-	-	-	-	-	-	-	-	93	19
Kisegítő Iskola Zalacsány	95	24	96	26	115	30	153	38	181	52
Kisegítő Iskola Letenye	-	-	104	50	104	48	112	51	116	57
Foglalkoztató Isk. Zalaszentgrót	149	37	135	45	151	54	143	55	146	50
Összesen:	646	130	729	181	754	184	812	211	978	271
Általános Iskola és nevelőotthon Balatonberény	-	-	146	88	205	99	227	156	240	170